

“Ikkinchi jahon urushi yillarida Buxoro Davlat Universiteti faoliyati.”

Sirojov Qilich Ochilovich. BDU, Mustaqil izlanuvchi.

Annotatsiya

Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng qonli va og‘ir urushlardan biri bo‘lib, 1939–1945 yillar oralig‘ini qamrab oladi. Bu urushga 1941-yil 22-iyundan boshlab Sovet Ittifoqi ham jalb qilindi va mamlakatda har bir soha, jumladan, ta‘lim tizimi ham keskin o‘zgarishlarga uchradi. Urush sharoitida mamlakatning ilmiy, madaniy va ma‘rifiy muassasalari front ehtiyojlariga moslashtirildi. O‘zbekistonda joylashgan oliy o‘quv yurtlari, jumladan, hozirgi Buxoro Davlat Universiteti (o‘sha paytda Buxoro O‘qituvchilar Instituti) ham og‘ir sinovlardan o‘tdi.

Urush yillarida institutning faoliyati to‘xtab qolmagan, aksincha, yanada mas‘uliyatli va fidokorona mehnat bilan davom ettirilgan. 1941-yilda urush boshlangach, institut hayotida sezilarli o‘zgarishlar ro‘y berdi. Ko‘plab o‘qituvchilar, xodimlar va talabalar frontga jo‘nab ketishga majbur bo‘ldilar. Kadrlar sonining keskin kamayishi institut faoliyatini murakkablashtirdi. Biroq institut rahbariyati, qolgan o‘qituvchilar va talabalar ushbu og‘ir sharoitlarda ham o‘z burchlariga sodiq qolib, ta‘lim jarayonini to‘xtatmadilar. Ushbu davrda institutda o‘quv yuklamalari kamaytirildi, ba‘zi fanlar birlashtirildi yoki qisqartirildi. Kadrlar tanqisligini qoplash maqsadida yosh mutaxassislar jalb qilindi.

O‘qituvchilar ko‘pincha o‘z mutaxassisliklariga to‘g‘ri kelmaydigan fanlardan ham dars o‘tishga majbur bo‘ldilar. Shunga qaramay, ta‘lim sifati va talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash birinchi o‘ringa qo‘yildi.

Kalit so'zlar

Ikkinchi jahon urushi, front, qahramon, fashizm, Buxoro Davlat Universiteti, Buxoro mehnatkashlari, ilmiy, madaniy, mahalliy sanoat, o‘qituvchilar, fan, kimyo sanoati, qurol-yaroqyaroq sanoati, kimyo sanoati, harbiy bo‘linmalar, orden va medallar.

Abstract

World War II was one of the bloodiest and most difficult wars in human history, spanning the period from 1939 to 1945. The Soviet Union was also involved in this war from June 22, 1941, and every sphere of life in the country, including the education

system, underwent dramatic changes. In the conditions of war, the country's scientific, cultural and educational institutions were adapted to the needs of the front. Higher education institutions located in Uzbekistan, including the current Bukhara State University (at that time the Bukhara Teachers' Institute), also underwent severe tests.

During the war years, the institute's activities did not stop, but, on the contrary, continued with even more responsible and selfless work. When the war began in 1941, significant changes occurred in the life of the institute. Many teachers, staff and students were forced to go to the front. A sharp decrease in the number of personnel complicated the activities of the institute. However, the institute's leadership, the remaining teachers and students remained faithful to their duties even in these difficult conditions and did not stop the educational process. During this period, the institute's workload was reduced, some subjects were combined or shortened. Young specialists were attracted to compensate for the shortage of personnel. Teachers were often forced to teach subjects that did not correspond to their specialties. Despite this, the quality of education and the upbringing of students in the spirit of patriotism were put in the first place.

Keywords

World War II, front, hero, fascism, Bukhara State University, Bukhara workers, scientific, cultural, local industry, teachers, science, chemical industry, arms industry, chemical industry, military units, orders and medals.

Аннотация

Вторая мировая война была одной из самых кровопролитных и тяжёлых войн в истории человечества, охватывая период с 1939 по 1945 год. Советский Союз также был вовлечён в эту войну с 22 июня 1941 года, и все сферы жизни страны, включая систему образования, претерпели кардинальные изменения. В условиях войны научные, культурные и образовательные учреждения страны были адаптированы к нуждам фронта. Высшие учебные заведения Узбекистана, включая нынешний Бухарский государственный университет (в то время Бухарский учительский институт), также подверглись серьёзным испытаниям.

В годы войны деятельность института не прекратилась, а, наоборот, продолжилась с ещё большей ответственностью и самоотверженностью. С началом войны в 1941 году в жизни института произошли значительные изменения. Многие преподаватели, сотрудники и студенты были вынуждены

уйти на фронт. Резкое сокращение численности кадров осложнило деятельность института. Однако руководство института, оставшиеся преподаватели и студенты даже в этих сложных условиях остались верны своим обязанностям и не прекратили учебный процесс. В этот период нагрузка института была сокращена, некоторые предметы были объединены или сокращены. Для компенсации кадрового дефицита привлекались молодые специалисты. Преподаватели зачастую были вынуждены вести предметы, не соответствующие их специальности. Несмотря на это, качество образования и воспитание студентов в духе патриотизма были поставлены на первое место.

Ключевые слова

Вторая мировая война, фронт, герой, фашизм, Бухарский государственный университет, трудящиеся Бухары, научные, культурные, местная промышленность, учителя, наука, химическая промышленность, военная промышленность, химическая промышленность, воинские части, ордена и медали.

Kirish

Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng qonli va og'ir urushlardan biri bo'lib, 1939–1945 yillar oralig'ini qamrab oladi. Bu urushga 1941-yil 22-iyundan boshlab Sovet Ittifoqi ham jalb qilindi va mamlakatda har bir soha, jumladan, ta'lim tizimi ham keskin o'zgarishlarga uchradi. Urush sharoitida mamlakatning ilmiy, madaniy va ma'rifiy muassasalari front ehtiyojlariga moslashtirildi. O'zbekistonda joylashgan oliy o'quv yurtlari, jumladan, hozirgi Buxoro Davlat Universiteti (o'sha paytda Buxoro O'qituvchilar Instituti) ham og'ir sinovlardan o'tdi. Urush yillarida institutning faoliyati to'xtab qolmagan, aksincha, yanada mas'uliyatli va fidokorona mehnat bilan davom ettirilgan. Buxoro oliy pedagogika instituti (BuxDPI) rasmiy ravishda 1930-yil 9-sentyabrda tashkil topgan bo'lib, institutning birinchi direktori – Karimjon Vahobov edi. Dastlab ikki ta bo'lim — kimyo-biologiya va tarix-sotsiologiya — faoliyat yuritgan va 45 nafar talabani o'z ichiga olgan edi. Keyinchalik institut tarkibida fizik-matematika, tibbiyot-geografiya, ona tili va adabiyot va rus tili bo'limlari shakllandi. 1941-yilda urush boshlangach, institut hayotida sezilarli o'zgarishlar ro'y berdi. Ko'plab o'qituvchilar, xodimlar va talabalar frontga jo'nab ketishga majbur bo'ldilar. Kadrlar sonining keskin kamayishi institut faoliyatini murakkablashtirdi. Biroq institut rahbariyati, qolgan o'qituvchilar va talabalar ushbu

og'ir sharoitlarda ham o'z burchlariga sodiq qolib, ta'lim jarayonini to'xtatmadilar. Ushbu davrda institutda o'quv yuklamalari kamaytirildi, ba'zi fanlar birlashtirildi yoki qisqartirildi. Kadrlar tanqisligini qoplash maqsadida yosh mutaxassislar jalb qilindi. O'qituvchilar ko'pincha o'z mutaxassisliklariga to'g'ri kelmaydigan fanlardan ham dars o'tishga majbur bo'ldilar. 1941-yilda Ikkinchi jahon urushi boshlanishi bilan institut ham sinov vaqtiga duch keldi. Shu davrda **bir guruh o'qituvchilar va 47 talaba frontga ko'ngilli tarzda jo'natilgan. Kadrlar tanqisligi sababli o'quv tizimini qayta tashkil etishga majbur bo'ldi. Shuningdek, o'quvchilarning oqimini saqlab qolish uchun institut Karshi, G'ijduvon va Shofirkon filiallarini ochdi. Keyinchalik Termizda ham filial tashkil etildi. Shunga qaramay, ta'lim sifati va talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash birinchi o'ringa qo'yildi.

Talabalar va o'qituvchilarning front orti faoliyati: Urush yillarida institut talabalari faqat darslarda emas, balki ijtimoiy mehnatda ham faol ishtirok etdilar. Ular paxta terimi, oziq-ovqat tayyorlash, qurilish ishlari kabi front orti ishlariga jalb qilindi. Bundan tashqari, talabalar viloyatning turli tumanlarida o'qituvchilik faoliyatini ham olib bordilar. O'qituvchilar esa nafaqat dars o'tish, balki ilmiy, targ'ibot va vatanparvarlik ishlarida ham faol bo'ldilar. Urush yillarida o'tkazilgan ko'plab ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, leksiylar va suhbatlar orqali yosh avlodning ruhiy barqarorligini saqlash va g'alabaga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qilindi.

Ilmiy va vatanparvarlik faoliyatining davom ettirilishi: Urush sharoitida institutda ilmiy faoliyat butunlay to'xtab qolmagan. Aksincha, mavjud imkoniyatlar darajasida pedagogika, adabiyot, tarix kabi sohalarda ilmiy izlanishlar davom ettirildi. O'qituvchilar tomonidan xalq og'zaki ijodi, o'zbek adabiyoti va milliy qadriyatlar asosida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga qaratilgan materiallar tayyorlandi. Shuningdek, frontdagi askarlar uchun madaniy-ma'naviy ko'mak ko'rsatish maqsadida talabalar va o'qituvchilar tomonidan teatr sahnalashtirish, she'rlar yozish, radioda chiqishlar qilish kabi faoliyatlar olib borildi.

Frontga yordam va moddiy ko'mak: Buxoro O'qituvchilar instituti jamoasi urush frontiga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatish ishlarida faol qatnashdi. Ular tomonidan frontga kiyim-kechak, oziq-ovqat mahsulotlari, pul mablag'lari va boshqa zarur buyumlar yuborilgan. Bundan tashqari, harbiy xizmatda bo'lgan sobiq talabalar va o'qituvchilarga maktublar yo'llash, ularning oilalariga yordam ko'rsatish ishlari yo'lga qo'yilgan edi.

Urushdan keyingi tiklanish bosqichi: 1945-yilda urush nihoyasiga yetgach, institut oldida yangi vazifalar – ta’lim sifatini tiklash, kadrlar zaxirasini to’ldirish va ilmiy faoliyatni kuchaytirish masalalari turgan edi. Urush yillarida orttirilgan sabr-toqat, tajriba va mustahkam irodaga asoslanib, Buxoro O’qituvchilar instituti qisqa fursatda o’z faoliyatini to’liq tikladi. Urush yakunlangach, institut tez orada tiklanib, talaba soni sezilarli darajada oshdi: 1946–1960-yillarda 521 nafardan 1575 taga, 1960–1980-yillarda esa 7531 taga yetdi. 1981-yilda institut respublikaning yetakchi ilmiy muassasasi sifatida orden bilan taqdirlandi. 1992-yilda BuxDPI rasmiy ravishda Buxoro Davlat Universiteti maqomini oldi. Keyingi yillarda institutning moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi, yangi o’quv dasturlari joriy qilindi va ilg’or mutaxassislar jalb qilindi. Bu holat institutning hozirgi Buxoro Davlat Universiteti sifatida yuksak maqomga erishishida muhim poydevor bo’ldi.

Ikkinchi jahon urushi yillari Buxoro O’qituvchilar instituti hayotida eng og’ir, ammo eng sharaflı davrlardan biri bo’ldi. Bu yillarda institut jamoasi, o’qituvchilar va talabalar misli ko’rilmagan fidoyilik va matonat ko’rsatib, Vatan oldidagi burchlarini munosib bajardilar. Ular nafaqat o’quv jarayonini davom ettirdilar, balki urush frontiga har tomonlama ko’mak berib, yurt ravnaqi uchun o’z hissalarini qo’shdilar. Bugungi kunda Buxoro Davlat Universiteti o’z tarixida ushbu davrni faxr bilan eslaydi. Bu tarix – fidoyilik, sabr-toqat va vatanparvarlikning yorqin namunasi sifatida kelajak avlodlarga o’rnak bo’lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Ikkinchi jahon urushi yillari Buxoro O’qituvchilar instituti hayotida eng og’ir, ammo eng sharaflı davrlardan biri bo’ldi. Bu yillarda institut jamoasi, o’qituvchilar va talabalar misli ko’rilmagan fidoyilik va matonat ko’rsatib, Vatan oldidagi burchlarini munosib bajardilar. Ular nafaqat o’quv jarayonini davom ettirdilar, balki urush frontiga har tomonlama ko’mak berib, yurt ravnaqi uchun o’z hissalarini qo’shdilar. Bugungi kunda Buxoro Davlat Universiteti o’z tarixida ushbu davrni faxr bilan eslaydi. Bu tarix – fidoyilik, sabr-toqat va vatanparvarlikning yorqin namunasi sifatida kelajak avlodlarga o’rnak bo’lib qolmoqda.

MUXOKAMA VA NATIJALAR

Buxoro O’qituvchilar instituti jamoasi urush frontiga moddiy va ma’naviy yordam ko’rsatish ishlarida faol qatnashdi. Ular tomonidan frontga kiyim-kechak, oziq-ovqat mahsulotlari, pul mablag’lari va boshqa zarur buyumlar yuborilgan. Bundan tashqari,

harbiy xizmatda bo'lgan sobiq talabalar va o'qituvchilarga maktublar yo'llash, ularning oilalariga yordam ko'rsatish ishlari yo'lga qo'yilgan edi.

Urushdan keyingi tiklanish bosqichi: 1945-yilda urush nihoyasiga yetgach, institut oldida yangi vazifalar – ta'lim sifatini tiklash, kadrlar zaxirasini to'ldirish va ilmiy faoliyatni kuchaytirish masalalari turgan edi. Urush yillarida orttirilgan sabr-toqat, tajriba va mustahkam irodaga asoslanib, Buxoro O'qituvchilar instituti qisqa fursatda o'z faoliyatini to'liq tikladi. Urush yakunlangach, institut tez orada tiklanib, talaba soni sezilarli darajada oshdi: 1946–1960-yillarda 521 nafardan 1575 taga, 1960–1980-yillarda esa 7531 taga yetdi. 1981-yilda institut respublikaning yetakchi ilmiy muassasasi sifatida orden bilan taqdirlandi. 1992-yilda BuxDPI rasmiy ravishda **Buxoro Davlat Universiteti** maqomini oldi. Keyingi yillarda institutning moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi, yangi o'quv dasturlari joriy qilindi va ilg'or mutaxassislar jalb qilindi. Bu holat institutning hozirgi Buxoro Davlat Universiteti sifatida yuksak maqomga erishishida muhim poydevor bo'ldi.

Ikkinchi jahon urushi yillari Buxoro O'qituvchilar instituti hayotida eng og'ir, ammo eng sharaflı davrlardan biri bo'ldi. Bu yillarda institut jamoasi, o'qituvchilar va talabalar misli ko'rilmagan fidoyilik va matonat ko'rsatib, Vatan oldidagi burchlarini munosib bajardilar. Ular nafaqat o'quv jarayonini davom ettirdilar, balki urush frontiga har tomonlama ko'mak berib, yurt ravnaqi uchun o'z hissalarini qo'shdilar. Bugungi kunda Buxoro Davlat Universiteti o'z tarixida ushbu davrni faxr bilan eslaydi. Bu tarix – fidoyilik, sabr-toqat va vatanparvarlikning yorqin namunasi sifatida kelajak avlodlarga o'rnak bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev SH.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild .T; O'zbekiston, 2018. 396 b.
2. Buxoro viloyat davlat arxivi, 1157f. 1-ro'yxat.
3. "Sovet jangchisi" front gazetasi. 1944 yil 10 mart.
4. "Pravda Vostoka", 14 noyabr 1943 yil.
5. O'zbekiston SSR tarixi, T; Fan, 1975, 300-480 betlar.